

Εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα και τη Σερβία (19ος - 21ος αιώνας)

Ευγενία Μπαζάνη

Διευθύντρια 13ου Δημοτικού Σχολείου Χαλανδρίου

mpazaneeugenia@gmail.com

Περίληψη

Οι σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες, σκοπεύοντας στην ανάπτυξη των γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων όλων των παιδιών, προτείνουν τα Προγράμματα Σπουδών να επιτρέπουν την αυτενέργεια του/της εκπαιδευτικού να οργανώσει τη διδασκαλία του/της ανάλογα με τις ανάγκες τους. Αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής ζωής μέχρι και σήμερα αποτελεί ο εορτασμός των εθνικών επετείων. Απώτερος σκοπός της εργασίας είναι να γίνει μια συστηματική ανάλυση των εθνικών επετείων στην Ελλάδα και τη Σερβία από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, με έμφαση στον ρόλο τους στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας. Συγκεκριμένα εξετάζονται η 25η Μαρτίου 1821 και η 28η Οκτωβρίου 1940 στην Ελλάδα, καθώς και η 15η Φεβρουαρίου 1804 και η 11η Νοεμβρίου 1918 στη Σερβία, και αναδεικνύονται μέσα από τη συγκριτική προσέγγιση τόσο τα κοινά στοιχεία όσο και οι διαφοροποιήσεις στις εθνικές αφηγήσεις των δύο χωρών. Οι εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα και τη Σερβία αποδεικνύουν ότι η ιστορική μνήμη δεν είναι στατική ούτε ουδέτερη, αλλά αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτικών διεργασιών. Η μελέτη τους συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα έθνη επιλέγουν να θυμούνται το παρελθόν τους και ανοίγει τον δρόμο για μια πιο κριτική προσέγγιση της βαλκανικής ιστορίας.

Λέξεις-κλειδιά: Ελλάδα, Σερβία, Εθνική Επέτειος, Εκπαίδευση.

1. Εισαγωγή

Στην Ελλάδα, τα Αναλυτικά Προγράμματα για το μάθημα της Ιστορίας υπήρξαν συγκεντρωτικά, όπου καθοριζόταν η επιλογή του σχολικού εγχειριδίου, ρυθμιζόταν η διαδικασία της διδασκαλίας (Αποστολίδου, 2019: 206), καθώς και η αποτελεσματικότητα των στόχων της (Τσάφος, 2014: 142). Οι σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες, σκοπεύοντας στην ανάπτυξη των γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων όλων των παιδιών, προτείνουν τα Προγράμματα Σπουδών να επιτρέπουν την αυτενέργεια του/της εκπαιδευτικού να οργανώσει τη διδασκαλία του/της ανάλογα με τις ανάγκες τους.

Αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής ζωής μέχρι και σήμερα αποτελεί ο εορτασμός των εθνικών επετείων. Στα σχολεία τόσο της Πρωτοβάθμιας όσο και Δευτεροβάθμιας γιορτάζονται με κάθε επισημότητα οι εθνικές επέτειοι, οι οποίες απεικονίζουν το «εθνικό όραμα» και την «εθνική εικόνα», που έχει η συγκεκριμένη κοινότητα για τον εαυτό της. Μέσω των εκδηλώσεων αυτών, οι οποίες αποτελούν το προσφορότερο μέσο εξύψωσης του έθνους, νομιμοποιείται η εκάστοτε εξουσία και ο θεσμικός μηχανισμός του έθνους-κράτους και ιδιαίτερα τονίζεται το μεγαλείο του (Smith, 1999).

Τόσο οι εθνικές σχολικές γιορτές όσο και οι παρελάσεις, οι οποίες αποτελούν εκδηλώσεις έντονης λαϊκής συμμετοχής και ευρείας αποδοχής, έχουν σαν κύριο σκοπό την εγκαθίδρυση συγκεκριμένων ιδεολογιών στη συνείδηση λαϊκών μαζών. Επίσης, παρουσιάζουν το ελληνικό έθνος ως μια οντότητα αδιατάρακτη, αναλλοίωτη και ομοιογενή στο πέρασμα του χρόνου και στοχεύουν στη διαιώνιση και ενδυνάμωση της συλλογικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας (Μπονίδης, 2004).

Απώτερος σκοπός της εργασίας είναι να γίνει μια συστηματική ανάλυση των εθνικών επετείων στην Ελλάδα και τη Σερβία από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, με έμφαση στον ρόλο τους στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας. Συγκεκριμένα

εξετάζονται η 25η Μαρτίου 1821 και η 28η Οκτωβρίου 1940 στην Ελλάδα, καθώς και η 15η Φεβρουαρίου 1804 και η 11η Νοεμβρίου 1918 στη Σερβία, και αναδεικνύονται μέσα από τη συγκριτική προσέγγιση τόσο τα κοινά στοιχεία όσο και οι διαφοροποιήσεις στις εθνικές αφηγήσεις των δύο χωρών.

2. Θεωρητικό μέρος

2.1. Η έννοια των εθνικών επετείων

Οι εθνικές επέτειοι ορίζονται οι συλλογικές εκδηλώσεις, στις οποίες δραστηριοποιούνται τα μέλη της εκπαιδευτικής διαδικασίας με βασικό σκοπό την καλλιέργεια συγκεκριμένων συμπεριφορών, αξιών, στάσεων και δεξιοτήτων (Τζιάφα, 2009). Πιο συγκεκριμένα στοχεύουν στην καθιέρωση του ιστορικού μεγαλείου, στην παγίωση της εξουσίας και τη νομιμοποίηση του θεσμού του έθνους-κράτους (Smith, 1999). Μέσω των σχολικών δραστηριοτήτων στα πλαίσια των εθνικών επετείων, όπως τα ποιήματα, τα τραγούδια, τα θεατρικά έργα, τη διακόσμηση των χώρων του σχολείου, τις παρελάσεις, τον εκκλησιασμό κ.ά. προβάλλεται η ιδέα του αδιάσπαστου έθνους.

Οι πρώτες εθνικές επέτειοι καθιερώνονται με τη Γαλλική Επανάσταση, μέσω της οποίας τονίζεται η συμβολή τους στην εξυπηρέτηση των εθνικών σκοπών, ενώ στη χώρα μας ο εορτασμός της επετείου της εθνικής επανάστασης ορίζεται με βασιλικό διάταγμα το 1838. Μέσα από τις δραστηριότητες και τα τελετουργικά που εμπεριέχουν, αντιπροσωπεύουν την «επίσημη ιστορία» και προωθούν την ανάπτυξη του εθνικού φρονήματος, καθώς και την εθνικιστική ιδεολογία, η οποία αναπτύχθηκε τον 19ο αιώνα εξυπηρετώντας κυρίως σκοπιμότητες εδραίωσης των εθνών-κρατών και των επεκτατικών σχεδίων τους (Δεμερτζής, 1995).

Επιπλέον, αποτελούν αφορμή συνένωσης των ανθρώπων τόσο σε επίπεδο προσωπικό όσο και σε ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο, ως μια ενέργεια μια πολιτισμικής ταυτότητας. Οι μαθητές/τριες, μέσω της συμμετοχής τους στις εκδηλώσεις, οι οποίες εμπεριέχονται στην κοινωνική ζωή του σχολείου, διαμορφώνουν την εικόνα για τον εαυτό τους και αλληλοεπιδρούν σε κοινωνικό επίπεδο αναπτύσσοντας τις επικοινωνιακές δεξιότητες μέσω της συνδιαλλαγής με τους/τις συμμαθητές/τριες και τους/τις εκπαιδευτικούς (Φράγκος, 1986).

2.2. Ο ρόλος των εθνικών επετείων στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης

Οι μαθητές/τριες, μέσω των εθνικών επετείων, εκπαιδεύονται στο να θυμούνται το εθνικό παρελθόν και την εθνική ιστορία. Ως συλλογική μνήμη προσδιορίζεται το αποτέλεσμα της αλληλοεπίδρασης τριών παραγόντων, που εμπεριέχονται στα ιστορικά γεγονότα. Τον πρώτο παράγοντα αποτελούν οι παραδόσεις, οι οποίες καθορίζουν τις αναπαραστάσεις του παρελθόντος, τον δεύτερο παράγοντα αποτελούν τα άτομα, τα οποία δημιουργούν αυτές τις μνήμες και τον τρίτο παράγοντα αποτελούν τα άτομα που προσλαμβάνουν αυτές τις μνήμες, τα οποία είτε αδιαφορούν είτε τροποποιούν αυτές τις παραδόσεις σύμφωνα με τα προσωπικά τους συμφέροντα. Έτσι, επιβεβαιώνεται η ουσιαστική σχέση μεταξύ της μνήμης και των εθνικών γιορτών (Kansteiner, 2002).

Στα Βαλκάνια, οι εθνικές επέτειοι συνδέονται συχνά με αφηγήσεις θυσίας, απελευθέρωσης και αντίστασης. Η επιλογή των γεγονότων που τιμώνται, αλλά και ο τρόπος εορτασμού τους, αποκαλύπτουν τις ιστορικές προτεραιότητες κάθε κράτους και τον τρόπο με τον οποίο αυτό επιθυμεί να παρουσιάσει το παρελθόν του στο παρόν. Η μελέτη των εθνικών επετείων δεν περιορίζεται στην περιγραφή ιστορικών γεγονότων, αλλά στοχεύει στην κατανόηση των τρόπων με τους οποίους οι κοινωνίες επιλέγουν να θυμούνται το

παρελθόν και να το ενσωματώνουν στην εθνική αφήγηση. Έτσι, λειτουργούν ως σύμβολα εθνικής ενότητας και ως μέσο διατήρησης της συλλογικής μνήμης.

Επομένως, η συλλογική μνήμη ενδυναμώνεται μέσω των εθνικών επετείων, καθώς αυτές αποτελούν ένα σημαντικό μάθημα Ιστορίας. Οι εθνικές γιορτές της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου, που εορτάζονται κάθε χρόνο, οριοθετούν το έθνος-κράτος μέσα στην ιστορία, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται ως αιώνιο μέσα στον χρόνο μέσω αυτών των γιορτών. Επομένως, οι γιορτές αυτές ως οργανωμένες επαναλήψεις γεγονότων καθορίζουν τη συλλογική διαδικασία ανάμνησης (Αγγελόπουλος, 2000).

2.3. Ο ρόλος των εθνικών επετείων στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας

Κύριος σκοπός των εθνικών επετείων αποτελεί η ενίσχυση του εθνικού εαυτού και του πατριωτικού συναισθήματος των μαθητών/τριών, καθώς και η ενδυνάμωση της εθνικής τους διαπαιδαγώγησης ως μελλοντικοί πολίτες (Λέκκας, 1994). Έτσι, επηρεάζονται σε έντονο βαθμό οι στάσεις και οι αντιλήψεις των μαθητών/τριών σε σχέση με το έθνος και κατά συνέπεια συστηματοποιούν την εθνική τους συνείδηση (Μπονίδης, 2008). Κύριο μηχανισμό για την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης και συνεπώς και της εθνικής ταυτότητας αποτελεί το εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο θεωρείται και το αποτελεσματικότερο εργαλείο για την προώθηση της εθνικής συνείδησης σε όλη την επικράτεια.

Βασικός σκοπός της εκπαίδευσης αποτελεί η εδραίωση της εθνικής ταυτότητας (Γκόγκας, 2011), η οποία αναπαράγεται μέσω των σχολικών μαθημάτων, των εκπαιδευτικών επισκέψεων σε χώρους ιστορικής σημασίας, των εθνικών σχολικών γιορτών και των παρελάσεων. Μέσω του σχολείου μεταλαμπαδεύονται οι γνώσεις, οι αξίες και οι κοινωνικοί κανόνες, που θεωρούνται από το κράτος σημαντικοί. Οι εθνικές σχολικές γιορτές διαμορφώνουν την εθνική ταυτότητα και ταυτόχρονα νομιμοποιούν τον θεσμικό μηχανισμό του κράτους (Κιρκινέ, 2014). Σε κάθε κράτος το κύριο μέσο, το οποίο ασκεί εθνική διαπαιδαγώγηση, είναι το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να έχουν άποψη για όλα τα θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η συμμετοχή των σχολείων στον εορτασμό των εθνικών επετείων, καθώς και των υποχρεώσεων τους απέναντι σε αυτές καθορίζονται με προεδρικά διατάγματα (Π.Δ. 200/98, 201/98) και με εγκυκλίους. Στα πλαίσια του τελετουργικού του εορτασμού των εθνικών γιορτών περιλαμβάνονται σημαιοστολισμός, έπαρση σημαίας, δοξολογία, κατάθεση στεφάνων στο μνημείο ηρώων καθώς και μαθητική παρέλαση. Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι/οίες αναλαμβάνουν αυτές τις γιορτές, παρουσιάζουν με τη συμμετοχή των μαθητών/τριών τους ομιλίες, ανάγνωση ποιημάτων, ιστορικών και λογοτεχνικών κειμένων, θεατρικών παραστάσεων και τραγουδιών. Έτσι, ο σχολικός μηχανισμός, ο οποίος είναι κεντρικά σχεδιασμένος, επιδιώκει τόσο τη μετάδοση των γνώσεων, όσο και την καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας (Κουλούρη, 1988).

2.4. Ο σκοπός των εθνικών επετείων

Κάθε κράτος αναγνωρίζοντας τη δυναμική των γιορτών, προχώρησε στη θεσμοθέτηση των εθνικών επετείων, μέσω των οποίων μνημονεύονταν ένα σημαντικό γεγονός. Το ιστορικό αυτό γεγονός προβλήθηκε ως σημαντικό, επειδή εξυπηρετούσε τις πολιτικές επιδιώξεις, την εγκαθίδρυση του κρατικού σχηματισμού, τη δόμηση της κοινής εθνικής ταυτότητας και την επικύρωση της εξουσίας (Κουλούρη, 2012: 183). Παρατηρείται μια πολιτισμική προσημείωση του ιστορικού παρελθόντος, δηλαδή τα ιστορικά γεγονότα, που επιλέγονται ως σημαντικά, προβάλλονται, επαναλαμβάνονται και γίνονται εθνική ιστορία (Λιάκος, 2007: 102).

Οι εθνικές επέτειοι ως μορφές τελετουργίας έχουν τέσσερεις διαστάσεις: α) έχουν έναν κοινωνικοποιητικό ρόλο, μεταβιβάζοντας αξίες και κανόνες, β) αποτελούν μια τυποποιημένη τελετουργική παράσταση με σκοπό να επιτείνει τα αισθήματα και με σύμβολα να αναπαραστήσει έμμεσα τα πράγματα, γ) μνημονεύουν και φωτίζουν σπουδαίες στιγμές τους έθνους με έναν κυκλικό επαναλαμβανόμενο ρυθμό, μετατρέποντας τα συμβάντα σε μύθους και συνδέοντας παρόν με παρελθόν με μια συνέχεια και δ) οι συμμετέχοντες/ουσες μαθητές/τριες βιώνουν το ιστορικό γεγονός, μοιράζονται κοινά αισθήματα συγκίνησης, ενδυναμώνονται και ενισχύεται έτσι η ενότητα και η αλληλεγγύη της ομάδας τους (Γιαννάκη, 2011: 25).

Η θέσπιση των εθνικών επετείων αποτελεί μια «μυθοπλαστική πράξη» με δραματουργικά χαρακτηριστικά, όπου δηλώνονται οι κορυφαίες στιγμές του έθνους και αποσαφηνίζεται η επίσημη ιδεολογία του εθνικού κράτους (Λέκκας, 2011: 108). Ο εθνοκεντρισμός του ελληνικού σχολικού συστήματος μέσω των εθνικών επετείων καθορίζει τα όρια της εθνικής μνήμης και επιτυγχάνει την εθνική ιδεολογική διαπαιδαγώγηση και τη συμμόρφωση των μαθητών/τριών στις αξίες του έθνους. Το τρίπτυχο «εθνική ιδεολογία-εκπαιδευτική λειτουργία-εθνική τελετουργία» ενισχύει την εθνική ταυτότητα και συνείδηση (Βαμβακίδου κ.ά., 2007: 143).

2.5. Εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα

2.5.1. 25η Μαρτίου 1821

Η ιδρυτική πράξη του ελληνικού κράτους ήταν η επανάσταση του 1821 και η 25η Μαρτίου η πρώτη εθνική επέτειος, που καθιερώθηκε να γιορτάζεται ως εναρκτήρια ημερομηνία της εξέγερσης, ημέρα όπου ξαναγεννιέται το ελληνικό έθνος (Κουλούρη, 2012: 198). Η έμφαση δίνεται στους ήρωες, στις θυσίες και στη συνέχεια του ελληνισμού από την αρχαιότητα έως τη νεότερη εποχή. Η 25η Μαρτίου αποτελεί την κεντρική εθνική επέτειο της Ελληνικής Επανάστασης, που σηματοδοτεί την αρχή του αγώνα για ανεξαρτησία από την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ο εορτασμός της συνδέεται ταυτόχρονα με τον θρησκευτικό εορτασμό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, ενισχύοντας τη στενή σχέση μεταξύ εθνικής ταυτότητας και Ορθοδοξίας. Οι περισσότεροι Έλληνες γνώριζαν ότι η ημερομηνία δεν είναι ακριβής, αλλά αυτό που ενδιέφερε, ήταν να συνδεθεί με τη γιορτή του Ευαγγελισμού, ώστε να συμπεριληφθεί και ο ρόλος της εκκλησίας στην επανάσταση. Το εθνικό ημερολόγιο και οι αποτυπώσεις του δεν είναι τυχαίες, αλλά δηλώνουν τον τρόπο πρόσληψης των γιορτών και την «κρυστάλλωση» του εθνικού χρόνου από τον εθνικισμό (Λέκκας, 2011: 108).

Η εθνική επέτειος γιορτάστηκε πρώτη φορά το 1838 με βάση το Β. Διάταγμα. Το τελετουργικό που ακολουθήθηκε, ήταν αυτό των δυναστικών γιορτών, των κρατών της Δυτικής Ευρώπης (πομπή, συμπόσιο, φωταψίες). Στο επίκεντρο του εορτασμού ήταν ο μονάρχης και ακολουθούσε μια βασιλική πομπή από το ανάκτορο έως την μητρόπολη. Φωταγωγούνταν και σημαιοστολίζονταν ο βασικός χωρικός άξονας του εορτασμού, η εκκλησία, η πλατεία και ο δρόμος (Κουλούρη, 2012: 181). Στη συλλογική μνήμη, η Επανάσταση παρουσιάζεται ως ηρωικός αγώνας, με έμφαση στη θυσία των αγωνιστών και στη συνέχεια του ελληνικού έθνους. Οι εσωτερικές συγκρούσεις και οι κοινωνικές αντιθέσεις της περιόδου συνήθως υποβαθμίζονται, καθώς ο εορτασμός στοχεύει στην ενίσχυση της εθνικής ενότητας.

2.5.2. 28η Οκτωβρίου 1940

Η 28η Οκτωβρίου τιμά την άρνηση της Ελλάδας στο ιταλικό τελεσίγραφο και την είσοδο της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σε αντίθεση με πολλές ευρωπαϊκές χώρες, η Ελλάδα δεν

εορτάζει τη λήξη του πολέμου, αλλά την αρχή της πολεμικής σύγκρουσης, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία της αντίστασης ως βασικού στοιχείου της εθνικής μνήμης. Η επιλογή του γεγονότος αυτού ως κεντρικής επετείου υπογραμμίζει την έμφαση στην αντίσταση και την εθνική αξιοπρέπεια, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες που εορτάζουν κυρίως τη λήξη του πολέμου.

Οι εθνικές επέτειοι της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου έχουν διδακτικό χαρακτήρα και εξυμνούν το ηρωικό «ΟΧΙ» του 1940 και την επανάσταση των Ελλήνων του 1821 αντίστοιχα. Επιπλέον, ο Έλληνας παρουσιάζεται ως γενναίος, ενάρετος, πολιτισμένος, ανώτερος, ετοιμοπόλεμος, φιλόπατρις σε αντίθεση με τους «άλλους», οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως εχθροί, απολίτιστοι, βάρβαροι (Μπονίδης, 2004).

2.6. Εθνικές επέτειοι στη Σερβία

Οι Σέρβοι αποτελούν λαό της μεγάλης φυλής των Σλάβων, οι οποίοι ξεκινούν από τη Βόρεια Ευρώπη και συγκεκριμένα τη «Λευκή Σερβία» βόρεια των Καρπαθίων. Φτάνουν στη Βαλκανική Χερσόνησο την εποχή, όπου αυτή αποτελεί το βόρειο μέρος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και βρίσκονται μπροστά σε τόπους κατά κύριο λόγο έρημους, εγκαταλελειμμένους και λεηλατημένους λόγω των μεγάλων μεταναστεύσεων του 4ου και 5ου αιώνα των Ευρω-Ασιατικών λαών. Ήδη από την εποχή, όπου αυτοκράτορας ήταν ο Ιουστινιανός (527-565) οι Σέρβοι έδειξαν ιδιαίτερη προθυμία να παραμείνουν στην περιοχή για μόνιμη εγκατάσταση (Πόποβιτς, 2006: 9).

Οι πληροφορίες για τους δύο πρώτους αιώνες σχετικά με την εγκατάστασή τους στα Βαλκάνια είναι ελάχιστες. Οι Σέρβοι αναφέρονται από ορισμένους Βυζαντινούς και κυρίως Λατίνους ως Δαλματοί, αν και η ετυμολογία του ονόματος Σέρβοι (Srbi) παραμένει άγνωστη. Μπορεί να προέρχεται από τη ρωσική λέξη ra-serb ή την πολωνική ra-sierb, που σημαίνει υιοθετημένο αγόρι, παλικάρι, αυτός που αγωνίζεται» (Λόης, 2017: 56). Σημαντικότερη πηγή πληροφόρησης αποτελεί το έργο του Βυζαντινού αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου (913-959) «Προς τον ιδίον υιόν Ρωμανόν»- De administrando Imperio, καθώς μέσα σε αυτό αναφέρονται ως Σέρβοι (Ζαφειρόπουλος, 2014: 19). Οι εθνικές γιορτές της Σερβίας είναι πολλές και συνδέονται στενά με την ιστορία, τη θρησκεία και τα σημαντικά γεγονότα της χώρας.

2.6.1. 15 Φεβρουαρίου 1804-Η πρώτη Σερβική Επανάσταση κατά των Οθωμανών

Αυτή η γιορτή τιμά την πρώτη επανάσταση, που οδήγησε στην ανεξαρτησία της Σερβίας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1804. Η γιορτή αυτή είναι μια από τις πιο εμβληματικές και σηματοδοτεί την εθνική συνείδηση και το εθνικό φρόνημα των Σέρβων. Η 15η Φεβρουαρίου τιμά την Πρώτη Σερβική Εξέγερση (1804) και την ψήφιση του πρώτου Συντάγματος (1835). Στη σερβική ιστορική μνήμη, δίνεται έμφαση όχι μόνο στην εθνική ανεξαρτησία, αλλά και στη δημιουργία ενός σύγχρονου, συνταγματικού κράτους, στοιχείο που διαφοροποιεί τη σερβική αφήγηση από την ελληνική. Σε αντίθεση με την ελληνική περίπτωση, η σερβική ιστορική μνήμη δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία ενός οργανωμένου, συνταγματικού κράτους. Η επέτειος παρουσιάζει τη Σερβία ως πολιτικά ώριμο έθνος, ενταγμένο στον ευρωπαϊκό πολιτικό χώρο ήδη από τον 19ο αιώνα.

2.6.2. 11 Νοεμβρίου 1918-Το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Η 11η Νοεμβρίου τιμά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος προκάλεσε σημαντικές ανθρώπινες και υλικές απώλειες στη Σερβία. Η επέτειος αυτή έχει έντονο χαρακτήρα μνήμης και πένθους, καθώς προβάλλει τη θυσία και το μαρτύριο του σερβικού λαού. Οι ανθρώπινες απώλειες και οι υλικές καταστροφές άφησαν βαθύ αποτύπωμα στη συλλογική μνήμη. Σε αντίθεση με την Ελλάδα, όπου κυριαρχεί η μνήμη της αντίστασης, στη Σερβία η ιστορική

μνήμη του 20ού αιώνα επικεντρώνεται περισσότερο στη συλλογική θυσία και στην επιβίωση του έθνους μέσα από αλληπάλληλες συγκρούσεις.

2.7. Εννοιολογική ανάλυση-Σύγκριση των εθνικών επετείων Ελλάδας και Σερβίας

Στην Ελλάδα και τη Σερβία οι εθνικές επέτειοι συνδέονται με απελευθερωτικούς αγώνες και πολέμους, λειτουργώντας ως εργαλεία ενίσχυσης της εθνικής συνοχής. Παράλληλα, ενσωματώνονται στην εκπαίδευση, διαμορφώνουν την ιστορική αντίληψη των νεότερων γενεών και καταδεικνύουν τη δυναμική και επιλεκτική φύση της ιστορικής μνήμης. Η συγκριτική προσέγγιση καταδεικνύει ότι η ιστορική μνήμη δεν είναι ουδέτερη, αλλά αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτικών διεργασιών, που αναπαράγουν τις εθνικές αφηγήσεις και ενισχύουν την κοινωνική συνοχή.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η 25η Μαρτίου 1821 και η 28η Οκτωβρίου 1940 συγκροτούν έναν άξονα ιστορικής μνήμης, που δίνει έμφαση στην έννοια της ελευθερίας, της αντίστασης και της εθνικής συνέχειας. Η Ελληνική Επανάσταση παρουσιάζεται ως ιδρυτικός μύθος του κράτους, ενώ η επέτειος του «Όχι» προβάλλει τη συλλογική στάση απέναντι στον εξωτερικό κίνδυνο. Παράλληλα, πιο σύνθετα και τραυματικά ιστορικά γεγονότα, όπως ο Εμφύλιος Πόλεμος μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τείνουν να περιθωριοποιούνται στη δημόσια μνήμη, γεγονός που επιβεβαιώνει τον επιλεκτικό χαρακτήρα της ιστορικής αφήγησης.

Αντίστοιχα, στη Σερβία η 15η Φεβρουαρίου και η 11η Νοεμβρίου αποκαλύπτουν μια διαφορετική ιεράρχηση ιστορικών εμπειριών. Η έμφαση στην πρώτη σερβική εξέγερση και στο Σύνταγμα του 1835 υπογραμμίζει τη σημασία της πολιτικής και θεσμικής συγκρότησης του κράτους, ενώ η μνήμη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου αναδεικνύει τη θυσία και το συλλογικό τραύμα ως κεντρικά στοιχεία της εθνικής ταυτότητας. Η σερβική ιστορική μνήμη φαίνεται να διαμορφώνεται περισσότερο μέσα από την εμπειρία των πολέμων του 20ού αιώνα και λιγότερο μέσα από αφηγήσεις ιστορικής συνέχειας.

Η 25η Μαρτίου στην Ελλάδα συνδέεται με την Επανάσταση του 1821 και την έναρξη της ανεξαρτησίας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ενώ στην Σερβία η 15η Φεβρουαρίου τιμά την πρώτη Σερβική επανάσταση και την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας. Η 28η Οκτωβρίου στην Ελλάδα και η Ημέρα του Στρατού στη Σερβία είναι στρατιωτικές γιορτές, που ενισχύουν το αίσθημα της εθνικής υπερηφάνειας και αντίστασης.

Η σύγκριση των δύο χωρών δείχνει ότι παρά τις κοινές ιστορικές εμπειρίες απελευθερωτικών αγώνων οι εθνικές επέτειοι αντανakλούν διαφορετικές πολιτισμικές και πολιτικές προτεραιότητες. Στην Ελλάδα κυριαρχεί η αφήγηση της ενότητας και της αντίστασης, ενώ στη Σερβία προβάλλεται εντονότερα η μνήμη της θυσίας και της κρατικής συγκρότησης. Οι διαφορές αυτές αντικατοπτρίζουν τις ιστορικές εμπειρίες και τις πολιτικές ανάγκες κάθε κράτους (Hobsbawm, 2004).

3. Συμπεράσματα

Οι εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα και τη Σερβία αποδεικνύουν ότι η ιστορική μνήμη δεν είναι στατική ούτε ουδέτερη, αλλά αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτικών διεργασιών. Η μελέτη τους συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα έθνη επιλέγουν να θυμούνται το παρελθόν τους και ανοίγει τον δρόμο για μια πιο κριτική προσέγγιση της βαλκανικής ιστορίας. Και στις δύο περιπτώσεις οι εθνικές επέτειοι λειτουργούν ως εργαλεία κοινωνικοποίησης ιδιαίτερα μέσω της εκπαίδευσης, διαμορφώνοντας την ιστορική αντίληψη των νεότερων γενεών.

Μέχρι και σήμερα οι εθνικές γιορτές αποτελούν παρωχημένα κατάλοιπα του παρελθόντος, τα οποία έχουν ως στόχο να διαμορφώσουν μια συγκεκριμένη ιδεολογία στη συνείδηση των ανθρώπων. Με βάση τη σύγχρονη παιδαγωγική οι εκδηλώσεις αυτές, που πραγματοποιούνται στα σχολεία, συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εθνικής και θρησκευτικής τους συνείδησης μέσω του υπερτονισμού των κοινών χαρακτηριστικών, όπως είναι η γλώσσα, η θρησκεία, η καταγωγή, η ιστορική μνήμη και οι παραδόσεις (Δίπλα, 2008).

Η εθνική επέτειος προβάλλει τη λαϊκή ενότητα και το ηθικό σθένος απέναντι στον εξωτερικό εχθρό. Ωστόσο, η περίοδος της Κατοχής και ο Εμφύλιος Πόλεμος που ακολούθησε αποτελούν πιο σύνθετα και τραυματικά κεφάλαια της ελληνικής ιστορίας, τα οποία συχνά απουσιάζουν από τον επίσημο εορταστικό λόγο. Η επιλογή αυτή καταδεικνύει τον επιλεκτικό χαρακτήρα της ιστορικής μνήμης. Στη σχολική ζωή, ο εορτασμός των δύο εθνικών επετείων καθορίζεται με βάση το Προεδρικό Διάταγμα 79/2017 - ΦΕΚ 109/Α/1-8-2017 και τη διευκρινιστική εγκύκλιο του ΥΠΑΙΘ Α.Π. Φ20/155436/Δ1/4-10-2019 για το σχολικό έτος.

Το σχολείο διακοσμείται με προσωπογραφίες ηρώων, αναπαραστάσεις μαχών, δάφνες, σημαίες και χειροτεχνίες ή συνθέσεις των παιδιών. Το τυπικό της γιορτής περιλαμβάνει συγκεκριμένο τελετουργικό και χρήση συμβολικών πράξεων: προσευχή, έπαρση της σημαίας με τον εθνικό ύμνο και ο λόγος που διαβάζει ένας/μία εκπαιδευτικός και αποτελεί ένα χρονικό των ιστορικών γεγονότων. Ακολουθεί απαγγελία ποιημάτων ή ανάγνωση πεζών κειμένων, δραματοποιήσεις, τραγούδια. Σε ένα συναισθηματικά φορτισμένο περιβάλλον κάθε χρόνο οι εθνικές επέτειοι ανασυγκροτούν το παρελθόν, περνώντας εθνοκεντρικά μηνύματα, διαμορφώνουν τον τύπο του πατριώτη εθνικιστή που έχει υψηλά ιδανικά και τοποθετούν την εθνική του ταυτότητα στο κέντρο της ύπαρξής του.

Στις σχολικές εθνικές γιορτές κυριαρχούν η συνήθεια και η επανάληψη σε αντίθεση με τη δημιουργικότητα και την επινόηση ιδεών, έννοιες που βασίζονται στη σύγχρονη εκπαιδευτική θεωρία (Κουτσούρη, 2004). Επίσης, είναι διάχυτη η αίσθηση πως η γενιά μας έχει απομακρυνθεί ψυχικά από το Εικοσιένα, ότι απαξιώνουν τη μνήμη του και διαψεύδουν τις προσδοκίες για συνέχιση και ολοκλήρωση του μεγάλου εθνικού σχεδίου (Παληκίδης, 2021: 62). Και το χειρότερο, ότι απαξιώνουν τους αγωνιστές της Επανάστασης ως πρότυπα προς μίμηση. Παρόλο που οι εκπαιδευτικοί αποδέχονται την αναγκαιότητα για σύγχρονες γιορτές, δηλαδή να εμπλέκουν ενεργά τον/την μαθητή/τρια, να αποκομίζει τη γνώση με βιωματικό και ενδιαφέρον τρόπο, τις περισσότερες φορές οι προσπάθειες αυτές καταλήγουν σε αποτυχία, καθώς υπάρχουν τετριμμένα μοτίβα, τα οποία δεν αντιστοιχούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας και έχουν ως αποτέλεσμα οι ίδιοι/ιες οι μαθητές/τριες να είναι αδιάφοροι/ες (Γραμματάς, 2004).

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Kansteiner, W. (2002). Finding meaning in memory: A methodological critique of collective memory studies. *History and Theory*, 41(2), 179–197.
- Smith, A. D. (1999). *Myths and memories of the nation*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Αγγελόπουλος, Κ. (2000). Διακηρύσσοντας την ελληνική εθνική ταυτότητα μέσω της διαλεκτικής στα σχολικά βιβλία της ελληνικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από το 1950 και εξής. Στο Α. Καψάλης (Επιμ.), *Η εικόνα του «άλλου»/γείτονα στα σχολικά βιβλία των βαλκανικών κρατών*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 319–334.
- Αποστολίδου, Ε. (2019). *Μαθήματα διδακτικής της Ιστορίας*. Αθήνα: Πεδίο.

- Βαμβακίδου, Ι., Γκόλια, Β., Κουτσουπιάς, Ν., & Κυρίδης, Α. (2007). Εθνικοί στόχοι και εθνικές τελετουργίες: Ο ρόλος των σχολικών γιορτών. *Τετράδια Ανάλυσης Δεδομένων*, 8, 142–155.
- Γιαννάκη, Κ. (2011). *Οι εθνικές σχολικές γιορτές μέσα από τα μάτια των εκπαιδευτικών* (Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.
- Γκόγκας, Θ. (2011). *Διαπολιτισμική επικοινωνία, ταυτότητες & ετερότητες*. Αθήνα: Ανατολικός. Γραμματάς, Θ. Α. (2004). *Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο σχολείο: Πρωτοβάθμια – δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Δεμερτζής, Ν. (1995). Ο εθνικισμός ως ιδεολογία. Στο *Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου: Έθνος – Κράτος – Εθνικισμός*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας Σχολής Μωραΐτη, 99.
- Δίπλα, Ν. (2008). Οι εθνικές επέτειοι στην εκπαίδευση: Μία αντιρατσιστική και αντιεθνική προσέγγιση της ιστορίας. *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, 33–40.
- Ζαφειρόπουλος, Α. (2014). *Κοσσυφοπέδιο: Η ιστορική, η πολιτισμική και η θρησκευτική εκκλησιαστική κληρονομιά των Σέρβων* (Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Hobsbawm, E. (2004). Μαζική παραγωγή παραδόσεων: Ευρώπη, 1870–1914. Στο E. Hobsbawm & T. Ranger (Eds.), *Η επινόηση της παράδοσης*. Αθήνα: Θεμέλιο, 297–345.
- Κιρκινέ, Ε. (2014). *Γιορτές στο νηπιαγωγείο: Η εθνική και θρησκευτική τους διάσταση. Μια εθνογραφική μελέτη* (Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Κουλούρη, Χ. (1988). *Ιστορία και γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία: Γνωστικό αντικείμενο και ιδεολογικές προεκτάσεις*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Κουλούρη, Χ. (2012). Γιορτάζοντας το έθνος: Εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα. Στο *Αθέατες όψεις της ιστορίας: Κείμενα αφιερωμένα στον Γιάννη Γιανουλόπουλο*. Αθήνα: Ασίνη, 181–210.
- Κουτσούρη, Α. (2004). *Κλειδιά και αντικλειδιά: Δημιουργικές δραστηριότητες και διαδικασίες μάθησης*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων & Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Λέκκας, Π. (1994). *Εθνικιστική ιδεολογία: Παράδοση και εκσυγχρονισμός*. Αθήνα: Αλιβιζάτος.
- Λέκκας, Π. (2011). *Το παιχνίδι με το χρόνο: Εθνικισμός και νεωτερικότητα*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Λιάκος, Α. (2007). *Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία*. Αθήνα: Πόλις.
- Λόης, Γ. Ν. (2017). *Ιστορία της Σερβίας: Πολιτική και εκκλησιαστική*. Αθήνα: Έννοια.
- Μπονίδης, Κ. (2004). Όψεις εθνοκεντρισμού στη σχολική ζωή της ελληνικής εκπαίδευσης: Οι εθνικές επέτειοι της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 134, 27–42.
- Μπονίδης, Κ. (2008). Ταυτότητα και ετερότητα στην εθνική επέτειο της 25ης Μαρτίου. Στο *Εθνική ταυτότητα και ετερότητα: Πολλαπλές ταυτότητες στη μετανεωτερική εποχή*. Θεσσαλονίκη: Αυτοέκδοση.
- Παληκίδης, Α. Α. (2021). *Τέχνη και ιστορική συνείδηση στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Πόποβιτς, Ρ. (2006). *Η ιστορία της Σερβικής Ορθόδοξης Εκκλησίας*. Βελιγράδι: Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία.
- Προεδρικό Διάταγμα 200/1998. (1998). *Οργάνωση και λειτουργία Νηπιαγωγείων* (ΦΕΚ 161/Α'/13-7-1998).

- Προεδρικό Διάταγμα 201/1998. (1998). *Οργάνωση και λειτουργία Δημοτικών Σχολείων* (ΦΕΚ 161/Α'/13-7-1998).
- Τζιάφα, Ε. (2009). *Οι γιορτές στο Δημοτικό σχολείο: Σχεδιασμός, προετοιμασία, πραγματοποίηση* (Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- Τσάφος, Β. (2014). *Αναλυτικό πρόγραμμα: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικοί προσανατολισμοί*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Φράγκος, Π. Χ. (1986). *Επίκαιρα θέματα παιδείας*. Αθήνα: Gutenberg.

